

УДК 159.922.7-056.45-043.86:316.362](045)

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-3-5

Сім'я як чинник розвитку обдарованої дитини

Людмила Іщенко , Олександра Шикиринська , Тетяна Петришина

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті розкривається значення сім'ї в розвитку обдарованості дитини. Визначено сутність понять: «обдарованість», «обдарована дитина» з позиції досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Мета статті полягає у визначенні ролі сім'ї в розвитку обдарованості дитини та аналізі шляхів виявлення і підтримки в неї цієї риси. Здійснено аналіз дослідження Керол Текекс з проблеми виявлення та розвитку обдарованої дитини. Виокремлено труднощі, які виникають у батьків обдарованих дітей, та ознаки, за якими ідентифікують обдарованість: випереджальний розвиток пізнання, психічний і фізичний розвиток. З'ясовано, що виконання завдань формування обдарованої дитини є можливим, якщо забезпечити оптимальні умови для розкриття її потенціалу, допомогти в самореалізації, створити атмосферу емоційного благополуччя в сім'ї. Дослідники переконливо доводять визначальну роль сім'ї у виявленні, підтримці та розвитку цієї здатності в дітей. Розкрито ключові аспекти психолого-педагогічної підтримки батьків обдарованих дітей: інформаційно-просвітницький, консультативний, емоційний, педагогічний. З'ясовано, що ефективна психолого-педагогічна підтримка батьків обдарованих дітей сприяє не лише успішному розвитку талантів дитини, але й її емоційному благополуччю та гармонійному становленню як особистості. У статті наведена низка порад батькам щодо поводження з обдарованою дитиною. Виокремлено взаємозв'язок стилю виховання та сприйняття обдарованою дитиною стосунків з батьками: чим більш гармонійним є стиль виховання, тим більш ймовірно, що обдарований дошкільник відчуватиме себе впевнено й комфортно в стосунках з батьками. Проведене дослідження підтверджує необхідність психолого-педагогічної підтримки батьків, які виховують обдарованих дітей. Гармонізація взаємовідносин у сім'ї становить одну з важливих умов не тільки розвитку дитячих здібностей, обдарувань, а й щасливого проживання дитиною чудового та важливого періоду – дошкільного дитинства.

Ключові слова: обдарованість, дитяча обдарованість, індивідуальність особистості, творчі здібності.

UDC 159.922.7-056.45-043.86:316.362](045)

DOI: 10.31652/3041-2439-2025-3-5

Family as a factor in the development of a gifted child

Liudmyla Ishchenko , Oleksandra Shykyrynska, , Tetiana Petryshyna

Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Abstract

The article reveals the importance of the family in the development of a child's giftedness. The essence of the concepts: «giftedness», «gifted child» is determined from the position of research by both domestic and foreign scientists. The purpose of the article is to determine the role of the family in the development of a child's giftedness and analyze ways to identify and support this quality in him. An analysis of Carol Tekeks's research on the problem of identifying and developing a gifted child is carried out. The difficulties that arise in parents of gifted children and the qualities by which giftedness is identified are highlighted: advanced cognitive development, mental and physical development. It is found that solving the problems of forming a gifted child is possible if optimal conditions are provided for revealing his potential, helping in self-realization, creating an atmosphere of comfortable emotional well-being in the family. Researchers convincingly prove the decisive role of the family in identifying, supporting and developing this ability in children. The key aspects of psychological and pedagogical support (informational and educational, consultative, emotional, pedagogical) of parents of gifted children are revealed. It was found that effective psychological and pedagogical support of parents of gifted children contributes not only to the successful development of the child's talents, but also to his emotional well-being and harmonious development as a personality. The study provides a number of tips for parents on how to deal with a gifted child. The relationship between the upbringing style and the perception of the gifted child's relationship with parents is highlighted: the more harmonious the upbringing style, the more likely it is that a gifted preschooler will feel confident and comfortable in relationships with his parents. The study confirms the need for psychological and pedagogical support for parents raising gifted children. Harmonization of relationships in the family is one of the important conditions not only for the development of children's abilities and talents, but also for a child to happily experience a wonderful and important period – preschool childhood.

Key words: giftedness, child giftedness, individuality of the personality, creative abilities.

Постановка проблеми. Особистість обдарованої дитини є винятковою, оскільки індивідуальна своєрідність діяльності визначається насамперед її унікальністю. Обдаровані та талановиті діти приходять у цей світ, осяявши його красою справжнього мистецтва, вмінням творити та дарувати радість творчості: художники, картинами яких захоплюється весь світ; математики, які складають і множать подумки величезні числа; музиканти, які натхненно виконують складні твори, іноді недоступні навіть дорослим. Зауважимо, що серед загадкових явищ природи дитяча обдарованість посідає особливе місце.

Феномен обдарованості, її чинники, структуру, особливості ідентифікації та розвитку висвітлено в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних учених (Б. Блум, Д. Векслер, Г. Гарднер, Дж. Гілфорд, Дж. Рензулі, Дж. Равен, П. Торренс, Ф. Уільямс та ін. (США); Е. Бернацька, Т. Гіза, А. Горальський, Ф. Гутковська, Б. Дирда, В. Добролович, В. Лімонт, Д. Наконечна, А. Ненцка, М. Партика, С. Попек, А. Сенковський, М. Тучкова та ін. (Польща); О. Антонова, О. Кульчицька, В. Моляко, О. Музика, С. Тищенко та ін. (Україна)).

Проблема обдарованості знайшла осмислення в працях багатьох всесвітньовідомих психологів (Ф. Баррон, М. Карне, К. Тейлор, К. Текекс, Дж. Керрол, Б. Блум, Ж. Брюно, В. Моляко, А. Роменець, В. Котирло, Г. Костюк, В. Крутький, С. Ладивір та ін.).

У центрі уваги вчених перебували різні аспекти досліджуваної проблеми: виявлення та розвиток обдарованості дітей (В. Моляко, О. Музика, В. Юркевич та ін.); особливості роботи з обдарованими дітьми (О. Антонова, Н. Гнатко, С. Кошель, С. Ладивір, Н. Лазарович та ін.);

характерні риси обдарованих дітей (Г. Костюк, Н. Нестеренко та ін.); вплив індивідуалізації та диференціації на навчання обдарованих дітей (В. Моляко, О. Савченко та ін.).

Дослідження вчених засвідчують деякі розбіжності в трактуванні цього феномена. Зокрема, Г. Костюк, В. Моляко під обдарованістю розуміють високий рівень розвитку здібностей; інтеграцію здібностей; творчі можливості людини; геніальність тощо [4]. В. Моляко, досліджуючи питання обдарованості, з'ясував, що обдаровані діти вже в ранньому віці мають широке коло зацікавлень. Вони віддають перевагу складним іграм і не дотримуються стандартних вимог [5].

Вітчизняними дослідниками розроблено програми підтримки, виявлення й формування цієї здатності в дітей (зокрема, «Творча обдарованість» О. Кульчицької, В. Моляко).

Слід відзначити, що сьогодні у фаховому середовищі ще не знайдено вичерпних відповідей на всі питання, що виникають стосовно виховання здібної, обдарованої та талановитої дитини. Разом з тим педагоги й психологи переконливо доводять визначальну роль сім'ї в розвитку дитячої обдарованості, адже успішність цього процесу залежить від батьків.

На жаль, не всі батьки здатні вчасно виявити обдарованість своєї дитини та забезпечити відповідні умови для її розвитку. Чимало психологічних проблем обдарованих дітей зумовлені ставленням батьків до самої наявності обдарованості в їхньої дитини.

Мета статті – визначення ролі сім'ї в розвитку обдарованості дитини та аналіз шляхів виявлення й підтримки в неї цієї риси.

Виклад основного матеріалу. Трактують терміну «обдарованість» пов'язують з його коренем «дар», що як в українській, так і в англійській (gifted) мовах означає «подарунок». Обдарованість у більшості досліджень (Л. Карнаух, Н. Кравчук, О. Кульчицька) розглядається як особливе

поєднання здібностей особистості, що дозволяють їй досягти успіху в конкретній сфері діяльності [2].

Під поняттям «обдаровані діти» варто розглядати певну їхню винятковість. Зауважимо, що це особлива категорія дітей, які суттєво відрізняються від однолітків. Такий підхід є досить делікатним і зазвичай зазнає критики від більшості вітчизняних педагогів та психологів, проте таке розуміння цілком прийнятне і відображає реальну картину. Обдаровані діти – це діти, що випереджають ровесників у розвитку [5].

Сучасним батькам дуже складно з'ясувати, чи геніальна в них дитина, чи звичайна, така, як усі інші діти. Вважаємо, що кожна дитина унікальна, талановита, має здібності, нахили до певного виду діяльності, які, на жаль, не завжди бувають розкриті. Причини, на нашу думку, різні, але перша з них – не створені сприятливі умови для виявлення й розвитку здібностей.

Так, професоркою Клівлендського університету США Керол Текекс, яка тривалий час займалася проблемою виявлення, розвитку й виховання обдарованої дитини, і групою однодумців була написана праця «Щасливі батьки обдарованих дітей» [8]. Представлена студія спрямована на те, щоб допомогти педагогам і батькам у виявленні ступеня обдарованості дитини, подоланні труднощів, які виникають під час спілкування з нею. Науковиця розкриває проблеми батьків і вихователів обдарованих дітей. Розглянемо їх детальніше.

Перша проблема, яка виникає в батьків одразу ж після народження дитини, – це її підвищена активність, яка створює їм безліч незручностей та робить життя достатньо непростим, зокрема, це

проблема зі сном (такі діти, як правило, сплять дуже мало), з харчуванням (дитина їсть те, що вона хоче, а не те, що їй пропонують) [8, с. 5]. Також з'являються труднощі, пов'язані з підвищеною пізнавальною активністю, яка призводить до неприємних наслідків: зламаних телефонів, електроприладів, розібраних годинників, тобто всього, що потрапляє під руку обдарованій дитині і може стати предметом її невгамовної допитливості [8, с. 6].

Серед інших незручностей, які хвилюють батьків, Керол Текекс відзначає нескінченні запитання. В обдарованих дітей дуже рано формується зона особистих інтересів і потреб. Якщо діяльність вдома чи заняття в закладі дошкільної освіти не входить до зони цих зацікавлень, то на них в обдарованої дитини не залишається ні часу, ні бажання працювати [8, с. 6].

Слід зазначити, що в батьків має бути сформоване уявлення про сутність поняття «обдарованість» і особливості її прояву в маленької дитини. На переконання Комітету освіти США, до якого схиляється і ряд вітчизняних дослідників (Н. Кравчук, Л. Карнаух), обдарованість дитини здатні встановити лише фахівці, які оцінюють її за такими критеріями: виняткові здібності, потенціал для досягнення високих результатів та вже продемонстровані досягнення дитиною в одній чи декількох сферах (інтелектуальні здібності, конкретні навчальні здібності, мистецькі здібності, творче або продуктивне мислення) [2].

Представники наукової школи «Педагогічні аспекти обдарованості» у Житомирському державному університеті імені Івана Франка визначають обдарованість за трьома параметрами: випереджальний розвиток пізнання, психічний розвиток і фізичні дані [1]. Поділяючи цю позицію, схарактеризуємо ці параметри.

Випереджальний розвиток пізнання. Обдаровані діти дуже допитливі та ставлять багато запитань: «А як це влаштовано?», «Чому так відбувається?», «Що буде, якщо змінити умови?». Їм необхідно активно досліджувати навколишній світ. А. Міллер зазначає, що в обдарованих малюків біохімічна та електрична активність мозку – вища, адже постійно потребує інтелектуальної роботи та нової інформації. Обдаровані діти в ранньому віці вирізняються вмінням бачити причинно-наслідкові зв'язки й робити відповідні висновки [3].

Дослідження вчених [4; 5] засвідчують, що пошукова активність дитини в розбиранні нових іграшок може мати глибоке коріння. Так, отримавши бажану іграшку, дитина прагне її вивчити. Як зазначає В. Моляко, діти «розправляються» з іграшками з кількох причин, найперше – з цікавості. В обдарованої дитини надзвичайно розвинутий дослідницький інтерес, її більше цікавить не форма, а як влаштований предмет, з чого зроблений. Тому маленькі дослідники відчувають задоволення не від традиційного використання іграшки, а від її «розкриття» [5]. Цей процес сприяє розвитку когнітивних навичок та стимулює творчий потенціал малюка. Батькам важливо враховувати цей аспект у вихованні та спілкуванні з дітьми, щоб сприяти їх розвитку та формуванню почуття задоволення від власного процесу пізнання.

Психологиня К. Текекс радить батькам: «Якщо ваша дитина – дослідник, не купуйте дорогих іграшок, нехай грається конструкторами. Купіть енциклопедію з ілюстраціями процесів складання різних механізмів. А ще однією з причин зламаних іграшок є бажання бути

схожим на дорослих: дитина бачить, як батьки поводяться з різними речами, і теж хоче, щоб їй вдавалося так само. Допоможіть їй навчитися цьому, придбавши кілька механічних іграшок» [8, с. 6].

Зауважимо й те, що обдаровані діти мають відмінну пам'ять, яка базується на ранньому мовленні й абстрактному мисленні. Великий словниковий запас супроводжується складними синтаксичними конструкціями. Маленькі «вундеркінди» із задоволенням читають енциклопедії, словники, придумують слова [2].

Обдаровану дитину вирізняє також підвищена концентрація уваги, наполегливість у досягненні результату в тій галузі, яка їй цікава [1].

Другий параметр, за яким визначають обдарованість, і про який потрібно знати батькам, – це *індивідуальні особливості психічного розвитку дитини*. У царині психосоціального розвитку обдарованим дітям притаманне дуже розвинене відчуття справедливості, що виявляється в них із раннього віку. Вони надзвичайно гостро реагують на суспільну нечесність, ставлять високі вимоги до себе та інших і надзвичайно чутливі до правди. Однією з важливих характеристик обдарованої дитини є розвинене почуття гумору. Їм подобається гра слів, жарти. Обдаровані малята постійно намагаються розв'язати складні проблеми. Оскільки обдаровані діти роблять певні успіхи, які недосяжні для однолітків, то батьки таких дітей (а через них і самі діти) схильні чекати такої ж легкості у всіх починаннях. Перебільшене очікування вчені називають «ефектом ореолу» [2].

У дошкільному віці обдаровані діти є егоцентристами у своєму тлумаченні подій та явищ. Їх егоцентризм веде до того, що вони все, що відбувається, пов'язують із собою. Певні події, на які звичайні діти зовсім не звертають уваги, здатні боляче вразити

обдарованих. Нейтральна фраза може бути ними сприйнята як критика на їхню адресу. З огляду на це, батьки мають усвідомлювати їхню вразливість і, по можливості, захистити від непотрібних стресів, спокійно та терпляче сприймати емоційні коливання обдарованої дитини.

Коли дитячий егоцентризм супроводжується роздратуванням і нездатністю дитини виконати якусь справу, можуть виникнути проблеми в спілкуванні як з батьками, так і з однолітками. Обдарована дитина не може зрозуміти, що інші діти бачать світ по-іншому, аніж вона сама [8, с. 22]. З огляду на це, талановиті діти потерпають від соціального відторгнення з боку однолітків, що формує в них негативне ставлення до власної особистості.

Третій параметр дитячої обдарованості – це *особливі фізичні та фізіологічні характеристики обдарованих дітей*, які дуже різняться. Вважаємо, що не слід робити стереотипні узагальнення щодо зросту, ваги, стану здоров'я та зовнішнього вигляду. Натомість Керол Текекс підкреслює, що талановитих дітей відрізняє дуже високий енергетичний рівень і низька тривалість сну, через що батькам важко зрозуміти, що вони роблять не так [8, с. 24].

Усе вищезазначене передбачає лише короткий опис деяких сторін обдарованості. Бажання дитини до пізнання, на нашу думку, є істотною необхідністю, а нудьга – найнеприємнішим, некомфортним станом для неї. Якщо дитина захоплена цікавою справою – вона щаслива. Ці діти дуже допитливі, їм постійно потрібно досліджувати навколишній світ предметів та природних явищ, світ тварин та рослин, взаємозв'язки між ними, а для цього мають бути створені умови, які б сприяли

розвитку дітей, виявленню в них спроможностей та схильностей.

Виконання завдань формування та розвитку обдарованої дитини є можливим за умови розкриття її потенціалу, допомоги в самореалізації, створення атмосфери комфортного емоційного благополуччя в сім'ї. Найбільш особистісно зацікавленими людьми в ранньому виявленні та розвитку обдарованих дітей, на думку А. Міллер, є батьки. Натомість, прагнення виховати будь-яку дитину на кшталт «високообдарованої» призведе до непосильних для дитини вимог і травм. «Виховувати потрібно той талант, передумови якого є у дитини (і які нерідко є у батьків)» [3, с. 114]. Батьки першими помічають ознаки обдарувань у малюка, і від ставлення батьків, їхньої любові до дитини, віри в її можливості багато в чому залежить розкриття дитячого потенціалу.

У процесі вивчення внутрішньосімейної міжособистісної взаємодії було виявлено, що значущими предикторами рівня інтелекту дошкільнят виступають категорії виховних впливів батьків: залучення дитини до дорослого життя, заохочення до спілкування та взаємодії, довірливі, дружні дитячо-батьківські взаємини. Так, дослідження В. Моляко внутрішньосімейних умов розвитку розумово обдарованих дошкільнят показало, що більшість із них зростали в атмосфері доброзичливості та підтримки з боку батьків. 80% батьків оцінювали адекватно обдарованість дитини і приймали її з радістю. Щодо розвитку дитини, її освіти такі батьки займали активну позицію. Дуже рідко спостерігалися випадки ігнорування чи неприйняття батьками дитячої обдарованості [5].

Дослідниками встановлено, що стиль батьківського ставлення та позиція щодо розвитку обдарованого дошкільника пов'язані з рівнем розвитку їх педагогічної культури, яка відображає рівень готовності і здатності

батьків виховувати дитину, створювати сприятливі умови для її гармонійного розвитку та успішної самореалізації в майбутньому [5]. У своїх працях педагоги Л. Карнаух і Н. Кравчук переконливо доводять, що психолого-педагогічна підтримка є невід'ємною частиною підвищення педагогічної культури батьків, оскільки вона надає їм необхідні знання, вміння та навички для ефективного розвитку їхньої обдарованої дитини [2].

У центрі уваги вчених (О. Ваганова, В. Моляко) перебували різні аспекти психолого-педагогічної підтримки батьків [4]. Схарактеризуємо ті з них, які, на нашу думку, є найбільш важливими.

Інформаційно-просвітницька підтримка Надання інформації про особливості обдарованості дитини.

Батькам важливо розуміти, що таке обдарованість, як вона може проявлятися в дитини. Це допоможе їм краще зрозуміти свою дитину та її потреби.

Роз'яснення психологічних особливостей обдарованих дітей.

Обдаровані діти можуть мати підвищену чутливість, інтенсивність переживань, прагнення до досконалості, критичне мислення, нестандартні інтереси тощо. Батькам важливо знати про ці особливості, щоб адекватно реагувати на їх прояви.

Надання інформації про ресурси та організацію підтримки обдарованих дітей. Батькам корисно знати про психологічні центри, асоціації батьків обдарованих дітей, державні та громадські організації, які можуть надати консультативну, методичну та іншу допомогу.

Консультативна підтримка Індивідуальні консультації з психологом.

Психолог може допомогти батькам розібратися з конкретними проблемами,

пов'язаними з вихованням обдарованої дитини, такими як: емоційні труднощі, проблеми в спілкуванні, перфекціонізм, недостатня мотивація тощо.

Групові консультації та тренінги для батьків. Участь у групах підтримки або тренінгах може надати батькам можливість обмінятися досвідом з іншими батьками обдарованих дітей, отримати нові знання та навички ефективної взаємодії зі своїми дітьми.

Педагогічна підтримка Сприяння розвитку пізнавальних інтересів та допитливості.

Батьки можуть заохочувати дитину до читання, досліджень, експериментів, відвідування музеїв, виставок тощо.

«Результат виховання обдарованої дитини, зазначають науковці (О. Демченко, Г. Кіт, Л. Любчак), значною мірою корелюється з відносинами, що склалися між закладом дошкільної освіти, школою й сім'єю вихованця, конструктивністю їхньої взаємодії. Відсутність співпраці цих важливих соціальних інститутів зменшує ресурсний потенціал для вирішення проблем, пов'язаних з виявленням ознак обдарованості в дітей, розвитку їхніх здібностей і талантів» [7, с. 240]. Організовувати таку співпрацю має, звичайно, педагог, який володіє компетентністю у площині розвитку обдарованості дітей, яку вчені (О. Демченко та ін.) трактують як «інтегративне особистісне утворення, становлення якого розпочинається в системі вищої освіти та продовжується в процесі рефлексивно орієнтованого професійного самовдосконалення» [6, с. 511]. Крім цього, наголошують учені, педагог має проявляти себе як активний учасник просторотворення, носій суб'єктної позиції в педагогічному процесі, який зможе в перспективі формувати цілеспрямовану активність обдарованих дітей [6, с. 512].

Водночас виявлення, підтримка та розвиток обдарованих дітей в сучасних умовах

здійснюється насамперед у сім'ї. Батьки першими помічають ознаки обдарувань у малюка й від ставлення батьків, їхньої любові до дитини, віри в її можливості залежить розкриття дитячого потенціалу. Обдарована дитина має право розраховувати, що її здібності знайдуть розуміння й підтримку в батьків. Стосунки між дітьми й батьками – найважливіші для становлення індивідуальності особистості в дошкільному дитинстві.

Для нашого дослідження важливими є практичні поради батькам щодо поводження з дитиною, запропоновані Керол Текекс [8]:

1) проаналізуйте власну систему цінностей у ставленні до виховання дітей та визначте, чи сприяє вона їх реалізації та розвитку обдарованості;

2) будьте чесними, адже діти дуже чутливі до несправедливості й брехні, особливо обдаровані діти;

3) помічайте зміни в дитині;

4) поважайте в дитині індивідуальність, не намагайтеся проектувати на неї власні інтереси і вподобання.

Американські дослідники (М. Карне, К. Текекс) рекомендують батькам, які виховують обдарованих дітей, поспостерігати за власною реакцією на дитину, зокрема, визначити риси поведінки, які викликають сильний відгук: що в поведінці дитини викликає батьківську посмішку, схвальний погляд. Батьки мають поставити собі запитання: «Що я ціную у своїй дитині і як мені це їй продемонструвати?». Вважаємо, що батьківська оцінка для дитини – одночасно і нагорода, і міра самосприйняття, і

самооцінка своїх здібностей. «Тоді система батьківських оцінок, – зазначає К. Текекс, – у якій дитина бачить себе, буде повно відображати обдаровану дитину у всій її багатогранності» [8, с. 33].

Таким чином, батьки відіграють головну роль у тих відкриттях і зверненнях, які робить дитина, але необхідно забезпечити їм посилену підтримку з боку фахівців-психологів та педагогів. Використання персоніфікованого підходу та пристосування методик навчання – це основні аспекти успішного виявлення та розвитку обдарованої дитини.

Висновки. Сім'я відіграє вирішальну роль у розвитку обдарованої дитини. Саме в сімейному колі формуються перші уявлення дитини про навколишній світ, цінності та ставлення до навчання. Батьки є першими вчителями та наставниками, які можуть розпізнати задатки обдарованості та створити сприятливі умови для їх розвитку. Проведене дослідження підтверджує необхідність психолого-педагогічної підтримки батьків, які виховують обдарованих дітей. Результат виховання обдарованої дитини значною мірою корелюється з відносинами, що склалися між закладом дошкільної освіти й сім'єю вихованця, конструктивністю їхньої взаємодії. Гармонізація взаємовідносин у сім'ї становить одну з важливих умов не тільки розвитку дитячих здібностей, обдарувань, а й щасливого проживання дитиною чудового та важливого періоду – дошкільного дитинства.

Перспективи подальших наукових досліджень убачаємо у вивченні досвіду зарубіжних країн з проблеми співпраці закладу дошкільної освіти з родинами обдарованих дітей.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є. Основні напрями діяльності наукової школи «Педагогічні аспекти обдарованості» у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. *Проблеми освіти: зб. наук. праць ДНУ Інститут модернізації змісту освіти*. Київ, 2019. Вип. 90. С. 6-15. URL: <https://surl.li/rdexiy> (дата звернення: 27.02. 2025).
2. Кравчук Н. П., Карнаух Л. П. Психолого-педагогічні аспекти обдарованості дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Випуск 33. Т. 2. С. 124-129.
3. Міллер А. Драма обдарованої дитини та пошук справжнього Я. Київ: Видавництво Ростислава Бурлаки, 2022. 160 с.
4. Моляко В. О., Ваганова Н. А., Гулько Ю. А. Особливості функціонування творчого мислення дітей в умовах інформаційної невизначеності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 154-159. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/25> (дата звернення: 27.02. 2025).
5. Моляко В. О., Третяк Т. М., Латиш Н. М. Дослідження ролі суб'єктивних орієнтирів у процесі творчого мислення учнів за умов інформаційної невизначеності. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2024. №3. С. 37-43. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2024-3-6> (дата звернення: 27.02. 2025).
6. Demchenko O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N. Development of future teachers' subjectivity in the context of preparation for working with gifted children. *Society. Integration. Education: proceedings of the International Scientific Conference*. 2018. Vol. 2. P. 507-519. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2018vol1.3167> (дата звернення: 27.02. 2025).
7. Liubchak L., Demchenko O., Kit H. Future primary school teachers' training for working with family on establishing humane relationships between parents and children. *New challenges in the professional competence development of future specialists: collective monograph / editors: Gina Aurora Necula, Viktor Koval*. Galați: Galați University Press, 2021. P. 229-243.
8. Takacs C. Enjoy your gifted child. NeW Yorr, 1986. 142 s.

References

1. Antonova, O. Ye. (2019). Osnovni napriamy diialnosti naukovoї shkoly «Pedahohichni aspekty obdarovanosti» u Zhytomyrskomu derzhavnomu universyteti imeni Ivana Franka [Main directions of activity of the scientific school «Pedagogical aspects of giftedness» at Ivan Franko Zhytomyr State University]. *Problemy osvity – Problems of Education: collection of scientific works : zb. nauk. prats DNU Instytut modernizatsii zmistu osvity*. Kyiv, 90, 6-15. Retrieved from: <https://surl.li/rdexiy> [in Ukrainian].
2. Kravchuk, N. P. & Karnaukh, L. P. (2021). *Psykholoho-pedahohichni aspekty obdarovanosti ditei doshkilnoho viku* [Psychological and pedagogical aspects of giftedness in preschool children]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 33(2), 124-129. [in Ukrainian].
3. Miller, A. (2022). *Drama obdarovanoi dytyny ta poshuk spravzhnoho Ya* [The drama of the gifted child and the search for the true Self]. Kyiv: Vydavnytstvo Rostyslava Burlaky. [in Ukrainian].
4. Moliako, V. O., Vahanova, N. A. & Hulko, Yu. A. (2023). *Osoblyvosti funktsionuvannia tvorchoho myslennia ditei v umovakh informatsiinoi nevyznachenosti* [Features of children's creative thinking in conditions of informational uncertainty]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Psychology*, 34(73), 1, 154-159. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/25> [in Ukrainian].
5. Moliako, V. O., Tretiak, T. M. & Latysh, N. M. (2024). *Doslidzhennia roli subiektyvnykh oriientyriv u protsesi tvorchoho myslennia uchniv za umov informatsiinoi nevyznachenosti* [Research on the role of subjective orientations in students' creative thinking in conditions of informational uncertainty]. *Zhurnal sotsialnoi ta praktychnoi psykholohii – Journal of Social and Practical Psychology*, 3, 37-43. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/psy-2024-3-6> [in Ukrainian].
6. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O. & Rodiuk, N. (2018). Development of future teachers' subjectivity in the context of preparation for working with gifted children. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference*, 2, 507–519. Retrieved from: <https://doi.org/10.17770/sie2018vol1.3167> [in English].

7. Liubchak L., Demchenko O. & Kit H. (2021). Future primary school teachers' training for working with family on establishing humane relationships between parents and children. *New challenges in the professional competence development of future specialists* : collective monograph; edited by G. A. Necula, V. Koval (Eds.). Galați: Galați University Press, 229-243. [in Romania].
8. Takacs, C. (1986). *Enjoy your gifted child*. New York. [in English].

*Статтю надіслано до редколегії 07.04.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 24.04.2025 р.
Статтю опубліковано 18.08. 2025 р.*

Про авторів

Людмила Іщенко, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID iD: 0000-0003-3382-4148
liskra118@gmail.com

Олександра Шикиринська, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID iD: 0000-0001-6507-341X
o.v.shikirinska@gmail.com

Тетяна Петришина, асистентка кафедри дошкільної освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID iD: 0000-0001-8891-2386
tetanapetrisina21@gmail.com

About the Authors

Liudmyla Ishchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Preschool Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine,
ORCID iD: 0000-0003-3382-4148
liskra118@gmail.com

Oleksandra Shykyrynska, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine,
ORCID iD: 0000-0001-6507-341X
o.v.shikirinska@gmail.com

Tetiana Petryshyna, Assistant Professor of the Department of Preschool Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine,
ORCID iD: 0000-0001-8891-2396
tetanapetrisina21@gmail.com